

JUL I DRAGØR OG STORE MAGLEBY

Hvornår begyndte man af holde jul?

Måske havde de bønder, der kom til Store Magleby i 1500-tallet fra Holland, deres egne juletraditioner – eller rettere nytårstraditioner – med. Efter hollandsk skik satte man en sko i vinduet nytårsaften, og næste morgen var den fyldt med gaver. Nogle børn fandt på at sætte deres langskaftede støvler i vinduet – for så var der jo plads til mere.

En anden version af denne tradition er, at man på Skt. Nikolaus' dag den 9. december, sætter en sko i vinduet, og at Nikolaus – julemanden – lægger gaver i skoen til de artige børn. Bagefter julemanden kommer *Swarte Piet* og lægger et stykke kul i de sko, hvor der ikke er nogen gaver.

Muligvis har julen tidligere ikke betydet så meget, fordi man på Amager gjorde så meget ud af fastelavnen.

Men man har dog – i hvert fald i 1800-tallet – holdt *julestuer* i Dragør, f.eks. hos Walløe og Lars Ols' i Strandgade. Her blev der drukket punch og danset, men det gjaldt om ikke at hoppe for højt for der var lavet til loftet i det gamle hus.

Så var der bedre plads til dansen i de store stuer på gårdene i Store Magleby, hvor dragkisterne langs væggene fungerede som bænke for de unge piger, der ventede på at blive budt op, når landsbymusikanten spillede op til dansen på sin fiol. Alle var i Amagerdragter til juledansen.

Juleforberedelser

På gårdene i Store Magleby havde man travlt op til jul. Der skulle gøres rent i staldene, gårdspladsen skulle fejes og køer og heste skulle børstes og strigles.

Redskaber skulle hentes ind, for stod der en plov udenfor, kunne Jerusalems skomager, Ahasverus, sætte sig på den. Han var dømt til at vandre til evig tid, som straf for, at han ikke havde ladet Jesus hvile på sin trappe, på vej til Golgata. Så kun julenat måtte skomageren sidde ned. Og satte han sig på en plov, der stod ude, ville den aldrig mere pløje ordentligt, og der kunne gro tidsler i plovfuren!

Det gjaldt også om, at man havde foder klar til dyrene i alle helligdagene. Hakkelsesmaskinen måtte ikke køre, for man troede det betød ulykke, hvis noget mekanisk drejede rundt i juletiden.

Dirch Jansen, Hollandsminde, Bertel Petersen, Aldershvile og Jan Dirchsen, Hollændergård fortæller:

”Overalt i staldene og gården blev der foretaget en grundig udrensning. Gårdspladsen blev fejet. Båse og krybber blev rensed og fornyet med nyt foder. Der blev skåret hakkelse for hele julen og kløvet brænde, så man havde rigeligt at fyre med i ovnen alle helligdagene til ende. Køerne strigledes og børstedes såvel som hestene. Løsgående får hentedes hjem fra marken.

Det sidste vi lavede den sidste eftermiddag før juleaften, var at bære alle redskaberne ind i materialehuset. Alt kom ind, hammeltøj, svingler, trækkroge. Intet blev efterladt ude juleaften. Man sagde, at der ikke måtte stå vogne og redskaber ude julenat”.

”Op mod jul var der travlhed på gården med at gøre grøntsager i stand til torvet og grønthandlere i København. man stod gerne i stalden ved siden af køerne, for dér var der lunt. Det var især rødkål og rødbeder, der var efterspurgt, og fra de fleste gårde sendte man ekstra læs af sted.”

Grisen slagtes

Én af dagene kom slagteren forbi, for der skulle slagtes et par grise til jul. Han kommanderede med karlene, for det var vigtigt, at grisen blev skoldet på den rigtige måde.

Grisene blev hængt op natten over på en stige i porten. Næste dag fik gårdens folk travlt med at rense tarme og lave blodpølse. Man havde jo ikke mulighed for fryse kødet ned, så det blev saltet i *sulekarret*, der stod i kælderen sammen med mælkefadene og sildetønderne.

På Hollændergård slagtede man en del grise før jul, men man beholdt kun den en til julemaden. De andre blev leveret til slagtermester Steffensen i Kastrup, pakket ind i fint, hvidt klæde.

Jan Dirchsen, Hollændergård fortæller:

”Dengang var der tre karle og én eller to piger på gården foruden os selv, så det var en stor husholdning. Vi slagtede et par gange om året. En gris om foråret og to i december. Tidligt om morgenen, så snart det var lyst, kom slagteren. Han havde travlt, for han slagtede på tre, fire gårde på én formiddag.”

Sømanden Michael Jacobsen Bacher fra Store Magleby holdt især af moderens hjemmelavede pølser. Han skrev hjem i november 1855: ” Så vil jeg ønske eder god held med pølserne, at de må smage godt, og I ikke skal have for meget ulejlighed med at spise dem, men det tror jeg ikke, for københavnernes, de har vel hjulpet eder af med de fleste. Gem også et par stykker til mig, når I kommer hjem.”

I Dragør var der også en del familier, der havde gris. De blev fedet op med madrester o.lign. Op mod jul kom slagter Kindler med sin lange kniv, og det var ikke rart for børnene at miste deres gris, som de måske havde haft som en slags kæledyr. Men mad op bordet skulle der jo.

I begyndelsen af 1920'erne blev det forbudt at holde gris i hjemmene, men så lod man dem gå på engen bag ved jernstøberiet, dér hvor Pileengen nu ligger.

Julebagning

De fleste gårdmandskoner i kunne dårligt nå selv at bage til jul, for helt op til juleaften skulle der køres grøntsager klar, så de kunne køres på torvet i København. Dragørs bagerier havde deres travleste uge om året lige før juledagene. Man havde bagt så meget, så der var varer nok, når efterspørgslen voksede hen mod helligdagene.

En gang var der syv bagerier i Dragør, men alligevel kneb det med at følge med efterspørgslen på kringler og julekager. Småkager i fire forskellige faconer blev sat op på butikkens øverste hylde, anbragt i de fine, skinnende messingkasser, der havde en rude foran, så folk kunne se indeholdet fra disken.

Men også derhjemme blev der bagt. Børnene fik lov at hjælpe med at forme dejen til honningkagerne, så der blev bagt stjerner, hjerter og hele nissefamilier.

I Dragør var der koner i byen, der gik rundt til dørene og solgte pebernødder og honningkagefigurer fra bager Westphal.

Til julebagning hører æg, og det var lidt af et problem, for førhen levede hønsene en fredelig tilværelse med ferie for æglægning i november-december. De blev ikke – som nu – forcerede til at lægge hele året. Dengang ordnede man sagen ved at "lægge æg hen" i oktober, så i virkeligheden begyndte juleforberedelserne altså allerede i oktober måned.

At lægge æg hen kunne gøres på flere forskellige måder. I kalk eller vandglas eller blot på papir. Ved den sidste måde blev hvert æg pakket i avispapir og stillet på højkant i en skotøjsæske. Når æske var fuld, blev den bundet til og stillet et køligt sted og vendt hver mandag. Når vi så pakkede dem ud til jul, var æggene lige så gode som nylagte.

Svend Jans skriver om julebagningen:

" Vi var tre drenge, der på skift skulle dreje dejen ud af kødmaskinen og sætte vanillekransene sammen på pladen, med den spændende afslutning, hvor fantasien blev udmøntet på den sidste dejrest, der skulle blive en festlig kagefigur, som blev æltet så mange gange, at dejen blev mistænkelig grå, trods de tilsyneladende rene hænder!

Den helt store begivenhed var dog fremstillingen af "masjepan", som vi kunne plage om i dagevis. Endelig kom mandlerne i kødmaskinen, hvor det drøje arbejde med håndsvinget gik på skift, og hvor mor æltede og æltede med florsukkeret, til massen var klar. Det er så let nu, hvor man bare køber den færdige konfektmasse."

Der skulle dog også andet bagværk på bordet i julen. Bertel Pedersen fortæller:

"Rugbrød var daglig kost, hvad enten det var jul eller nytår. Ingen bagte dog rugbrødet selv. I Dragør blev rugbrødet bagt af Leisner ude i Sønderstræde af Westphal ovre i hjørnet af torvet og af Schubert omme i Lybækstræde. I Store Magleby var bageriet oppe ved møllen ene om at bage rugbrød."

Jul i købmandsbutikken

Byens købmænd havde naturligvis også travlt op mod jul. Dengang var der varer, der kun kunne fås i butikkerne ved juletid. F.eks. var appelsiner en særlig julespecialitet, men det var ikke altid, at de nåede til landet inden juleaften. Kom skibet med appelsiner i sidste øjeblik, blev de kørt direkte fra Frihavnen ud til købmændene. Der kom også et tørrede frugter i butikkerne, f.eks. svesker fra Californien.

Op mod jul blev forretningernes vinduer pyntet op med vat og nisser. De særlige julevarer, blev sat frem, f.eks. sæber i fine æsker, eller småkager, chokolader, marcipan, dadler, og konfektrosiner i kasser.

Når byens folk gik til købmanden, tog kommissen imod bestilling, og om eftermiddagen kørte karlen kørte rundt med hestevogn og afleverede varerne. I de større bestillinger var der stukket et kræmmerhus med bolsjer til børnene.

Handlede man hos købmandshandelen i Byskriverstræde, fik man en lille porcelænskop med malede roser på som "julehilsen" fra købmanden.

Købmand Cai Petersen fortæller:

Hvis man udgik for en vare, kunne man ikke få mere hjem af den inden jul. Kunderne var ikke forargede over det, men var blot kedede af det. Folk havde en bestemt dag i ugen, hvor vi bragte varer ud til dem. Kommissen tog imod bestillinger om formiddagen og karlen kørte rundt om eftermiddagen og afleverede varerne pr. hestevogn. I de større bestillinger var der stukket et kræmmerhus med bolsjer til børnene og til jul var bolsjerne erstattet af konfekt.

Juleaften lukkede vi kl. 18.00. Bagefter måtte vi ofte ud med de sidste varer, og der skulle også ryddes op. Det kunne blive sent, inden vi kom hjem. Når vi havde spist julemaden, faldt man i søvn.

Julefrokost for personalet kendte man ikke noget til, men det kunne være, at der var 20 kr. ekstra i lønningsposen."

Legetøj

I Dragør havde boghandler Schou en stor legetøjsudstilling. Der stod børnene udenfor og så legetøjstoget køre rundt mellem nisser og vat. Det var det eneste sted, man kunne købe legetøj i Dragør. Butikken forhandlede også juletræsdynt. Nogle børn var så heldige, at de kom med deres far og mor på juleudstilling i København.

Byens juleudsmykning

Første gang Dragør fik et "offentligt" juletræ, var i 1925, hvor det blev sat op Kongevejen på initiativ af Odd-Fellowlogen. Ved siden af træet var der opstillet nogle indsamlingsbøsser, hvor man kunne lægge penge, der gik til vinterhjælp til de arbejdsløse.

I 1934 havde byens handlende for første gang lavet en egentlig juleudsmykning på Kongevejen. Den bestod af granguirlander, lysende julestjerner, transparente juleklokker (med Dragørs byvåben!) og et stort juletræ på torvet.

Dragørs Kommunalbestyrelse havde hver jul uddeling til trængende familier af Von Ostens legat. Portionerne var i 1930'erne på 10-12 kr.

Juleafslutning i skolen

I Store Magleby blev der allerede i 1878 holdt juletræsfest for børnene. Det var i den lille skole, hvor lærer Claudius Christiansen var lærer. Alle børnene fik en lille ting ved lodtrækning, og der blev serveret chokolade og juleboller

I privatskolen i "Tulipanhuset" i Zytzensgade, var der også juletræ for børnene. Læreren, frk. Aagesen, havde lavet en julegave til hver af børnene. Gaverne blev gemt rundt omkring i hjemmet, hvor børnene selv skulle finde dem. Men jagten gik, spillede frk. Bahr på klaveret. Jo hurtigere hun spillede, desto tættere var man på det sted, hvor gaven var gemt.

Juletræet

Traditionen med at sætte et grantræ ind i stuen til jul, vandt først indpas i anden halvdel af 1800-tallet. *Dirch Jansen* fra gården Hollandsminde i Store Magleby husker, at de hans hjem første gang havde juletræ i 1871:

"Far havde været i København med torvevognen og kom hjem med et juletræ i vognen. Det blev stillet op i dagligstuen. Pynten var enkel, mest hjemmelavet papirstads. Kræmmerhuse, flag og hjerter flettede af forskelligfarvede glanspapir. Hjerterne og kræmmerhusene blev fyldt med pebernødder og rosiner. Træet var også pyntet med æbler og små blodpølser. I toppen var der en nisse. Han var klippet ud af karton. I den ene arm havde han en julegran og på den anden arm havde han en kurv fyldt med småting, bl.a. var der en dukke – en lille pige. Da min søster blev født julemorgen, fortalte far os, at nissen var kommet med vores lillesøster. Denne nisse pyntede juletræets top hver jul."

Der var en del prestige forbundet med at have juletræ. I lodskommandørboligen på Kongevejen i Dragør stod et stort juletræ i stuen, og man undlod at trække gardinerne for, så man kunne se det strålende træ gennem vinduerne ud til Badstuevælen.

Ikke alle familier havde råd til et juletræ. Nogle faldt måske for fristelsen at gå over på Blushøj eller i Dragør Lund og fælde en af de mange graner, der stor dér. I en familie nøjedes man med at sætte et kisteskaft i en spand, og dekorere skafte med tegninger, der var klippet ud af datidens ugeblade "Illustreret Tidende" eller "Nordstjernen". En gåsefjer i toppe gjorde det ud for stjerne.

Julemaden

På Hollændergård i Store Magleby blev der dækket op til det store julemåltid. Aftensmaden bestod af risengrød og flæskesteg samt æbleskiver og punch eller øl. Alle på gården spiste med, også de tjenestefolk, der ikke var rejst hjem til familien fik lov at spise med i stuen. Selv hunden fik ekstra foder. Det gjorde katten også, for i løbet af natten åd den det risengrød, der blev sat ud til nissen.

I nogle hjem spiste man klipfisk eller salt-ål juleaften, men flæskesteg stod også på menuen i mange hjem i Dragør. Gæs, derimod, var ikke så almindelig en julespise, selv om der var mange gæs i Dragør. Gæssene skulle sælges – ikke spises.

Stegen blev sendt til én af byens bagere, f.eks. bager Scheller på Kongevejen, og stegt i hans ovn. Her var den store ovn, med plads til seks plader, helt fyldt med bradepander. En del af dem var fyldt med fedt, som bageren måtte øse af, så langt tid efter jul, kom der fedt på brødet i bagerhjemmet.

Noget særligt ved julemåltidet var, at man spiste grøden som dessert. Ellers var det jo almindeligt, at et måltid til daglig startede med grød, så man ikke behøvede at spise sig mæt i det dyre kød alene.

Der kom også lækkerier på bordet, som man ikke fik til hverdag. Svend Jans husker, at hans far havde sydhavsfrugter og andre eksotiske ting med hjem fra Middelhavet før jul. En hel tønne vindruer, kasser med appelsiner, rosiner og figner.

Juleaften

Efter julemaden var det tid til at samles omkring juletræet. Hans Petersen fra Kinkelgård i Store Magleby husker, at de i hans hjem læste læste husbonden juleevangeliet, træet blev tændt, og der blev sunget en julesalme eller to. Så kunne det ske, at husmoderen fik tårer i øjnene, mens hun tænkte på de børn, der var ude i det fremmede, og ikke kunne komme hjem. "Så gik man om juletræet, og hyggede sig med æbleskiver og forskelligt knas som hasselnødder og pebernødder. Man spillede måske kort - eller "effen eller ueffen" - om herlighederne, og lystigheden har formodentlig været lige stor, hvad enten man tabte eller vandt."

I Cai Petersens hjem i Dragør var børnene naturligvis spændte på julegaverne. Det kunne være en dampmaskine, tinsoldater eller spil. Og han gav selv forældrene en gave. "Mor fik tre stykker sæbe, og far fik cigarer, som jeg havde købt for de penge, jeg havde tjent hjemme."

I Dragør lå byen nærmest øde hen juleaften. Kun få lygter lyste gaderne op, og børnene var nærmest bange for at bevæge sig ud på denne aften, hvor alle sad inde i de varme stuer omkring juletræet. Og man var i hvert fald bange for *julebukken*, som man kunne risikere at møde i de mørke, snævre gader.

Jul i kirken

Julen blev naturligvis også markeret i kirkerne. Store Magleby Kirke havde i 1897 for første gang et juletræ inde i kirken. Det var pyntet med en stor, forgyldt stjerne, som malermester Teudt havde lavet.

Elisa Schmidt-Petersen husker juleaftens gudstjeneste: "Før 1925 var der ikke gudstjeneste i Dragør juleaften, så mange gik til Store Magleby kirke – ofte både i regn og blæst. Var det snestorm, tog man toget derop, selvom der var et stykke vej at gå fra Store Magleby Station til kirken."

Det var pastor Ulmer, der i 1925 indførte juleaftensgudstjenesten i Dragør, hvad der var til stor glæde for byens befolkning. Nu kunne husmødrene bedre indrette sig, så de både kunne være med i kirken og få julemaden færdig.

Nogle familier i Dragør kom stadig i Store Magleby Kirke til jul, selv om byen fra 1885 havde sin egen kirke.

Men mange syntes, at det hørte julen til at komme i landsbykirken. Der var levende lys i stolestaderne til jul, og de to store lysekroner var tændt med levende lys – hvad de ikke var på almindelige søndage.

1. juledag var hele byen i kirke, men 2. juledag kunne det knibe med lysten for nogen. Fra de store gårde skulle der helst være nogen til gudstjenesten, så man spurgte tjenestepigen, om hun ikke skulle i kirken.

Gudstjenesten juleaften blev ikke regnet for så "fin" som den 1. juledag, så den 24. mødte mændene bare op i de stortrøjer, de gik i til daglig, mens de dagen efter var i deres pæneste tøj.

I forbindelse med julegudstjenesten skulle præsten og degnen have sit *højtidsoffer* – en pengegave, der blev lagt på et særligt bord i kirken.

Jan Dirchsen, Hollændergård, fortæller om julegudstjenesten:

"Juleaftensdag om eftermiddagen kl. 4 gik vi alle i kirke. Som regel blev mor hjemme for at lave maden. Juleaften og 1. juledag var hele byen i kirke. Fra Dragør kom der også enkelte, hvilket skyldtes, at der ikke var nogen julegudstjeneste i Dragør Kirke før 1925. Dengang havde man faste pladser i kirken – vi havde bæk nr. 6"

Julefester i foreningerne

Juletræsfesten 2. juledag i Dragør Skipperforening var ét af julens højdepunkter. I Strandhotelles sal var der et stort juletræ, som var pyntet med en flere hundrede meter lang flagguirlande. Stemningen var munter – selv de gamle skippere og lodser, som sad i foreningens bestyrelse, morede sig med børnene. Restauratør Carl Borg var julemand, ligesom hans far havde været det før ham. Når festen sluttede, stod kaptajn Egbert Schmidt og delte godteposer ud til børnene.

Andre af byens foreninger holdt også julefester, f.eks. sangforeningen, borgerforeningen og Socialdemokratisk Forening. Nogle var medlemmer flere steder, og så måtte man afsted med børnene flere dage i træk.

Børnene var i deres fineste tøj – drengene i matrostøj og pigerne i kjoler. Mens festen var i gang, sad mødrene langs væggene og holdt øje med, om sæsonens slid på danseskolen havde givet resultat. Fædrene gik ud bagved og spillede kort.

Til juletræsfesten i "Vennekredsen" i Store Magleby, spillede Dragør Borgermusik – et femmands orkester, og det var en stor oplevelse for børnene.

Festen sluttede med dans, og Bertel Pedersen fortæller, at man savede juletræet midt over, så den øverste del kunne hænge til pynt med der blev danset. Hvis en anden forening skulle bruge salen til sin juletræsfest, satte man træet sammen og brugte det igen.

I Missionshuset i Dragør blev der altid holdt julefest. Søndagsskolen holdt juletræ før jul, klokken 3 for de små og klokken 6 for de store børn. Elisa Schmidt Petersen husker juletræsfesterne: "Børnene samledes nedenunder og gik samlet op til træet, men de sang "Her kommer, Jesus, dine små". Ved sidste vers stod

alle stille omkring træet. Postmester Kristoffersen, som var lederen, havde liv og varme i stemmen, og den forplantedes til os alle. Fru Kristoffersen spillede på orglet."